Hvor findes der gamle Instrumenter?

Der er tradition for at sætte midten af 1500-tallet som det tidspunkt, hvor eksperimentalfysikken gjorde sit indtog i videnskabens verden. Det er derfor overraskende, at studiet af selve det grej, som gennem tiden er brugt i de fysiske forsøg, først har taget et selvstændigt omfang i de seneste årtier.

Udviklingen af instrumenter ses nu ikke blot i relation til de fænomener, som de er brugt til at undersøge, men er ved at få en uafhængig rolle i videnskabshistorien. Astronomiske instrumenter har i længere tid nydt en sådan bevågenhed, men sammenfatningen af fysiske, kemiske, medicinske, geologiske, meteorologiske, psykotekniske og andre instrumenter i en større, selvstændig interessesfære er relativt ny. Det ser ud, som om interessen for antikviteter har virket som katalysator, idet gamle instrumenter har åbenbaret deres mange kvaliteter for folk med sans for skønhed og stil og med økonomisk basis for at gå på auktioner.

De historiske instrumenter er med til at sætte milepæle i videnskabshistorien, og ved studiet af dem får man også indtryk af deres samspil med andre sider af vor kultur. Instrumenters udførelse skildrer gennem formgivning og materialevalg meget mere end det, deres funktion står for. Videnskabelige instrumenter, der udvikles til praktiske hjælperedskaber, giver et håndgribeligt indblik i den voksende inspiration, som videnskaben har været for teknologien og dermed også for dagligdagen. Studiet af disse instrumenter bliver derfor ikke alene af videnskabshistorisk, men i høj grad også af almen kulturhistorisk interesse.

Der er for tiden kræfter i gang for at etablere nationale fortegnelser over videnskabshistorisk interessante instrumenter med det primære formål er at skabe redskaber til gavn for forskningen.

Det er faldet i min lod at starte en registrering af ''danske instrumenter, der kan have videnskabshistorisk værdi''. Projektet er igang og har økonomisk baggrund i donationer fra Undervisningsministeriet, fra Humanistisk Forskningsråd og fra Lundbeckfonden. Der findes allerede registre for medicinsk-historiske instrumenter og for gamle glober, for blot at nævne et par eksempler på områder, der er bedre belyst end de ''fysikinstrumenter'', som jeg her taler om.

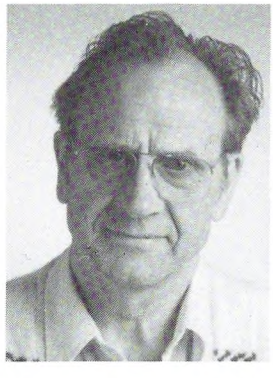
Registreringen omfatter instrumenter til undervisning og til forskning såvel som instrumenter til praktiske anvendelser. Visse typer: kirurgiske instrumenter, almindelige ure og musikinstrumenter, er allerede godt dækket ind og medtages ikke i denne registrering. Derimod medtages skibskronometre og astronomiske ure. Instrumenter fra dette århundrede vil blive sorteret kraftigt, idet masseproduktionen kunne gøre opgaven fuldstændig uoverkommelig. Dansk fremstillede instrumenter vil blive medtaget i højere grad end udenlandske. Andre registre vil have en lignende holdning.

Og nu nærmer jeg mig mit egoistiske formål med denne lille artikel: hvor finder jeg ''videnskabshistorisk interessante instrumenter'' ? Hidtil har jeg bevidst søgt steder, som ikke primært har samme interesse som jeg, men hvor man måske kan finde gamle, bevaringsværdige instrumenter: institutioner, skoler, firmaer eller lignende steder, som kan tænkes at besidde interessante sager, men som måske ikke rigtigt ved, hvad man skal stille op med ting, der er blevet gamle og skal udrangeres. **Jeg hører meget gerne fra sådanne steder**. Dette gælder også private, som besidder arvestykker. Det gør ondt i sjælen at opleve støvsugede lofter, som i energibesparelsens hellige navn har givet plads til isolering ved, at det oprindelige indhold af værdifuldt apparatur er blevet hældt i en affaldscontainer. På den anden side har jeg også været på museer, hvor jeg har haft den glæde at kunne påvise interessante instrumenter og forklare deres funktion, ikke mindst ved fund på magasiner.

Hvis læseren kender til samlinger eller enkelte instrumenter, som kan formodes at være af interesse for denne registrering, beder jeg om, at man henvender sig til mig!

Det skal understreges, at jeg ikke har noget ønske om at *indsamle* instrumenter, kun om at registrere. Et eventuelt ønske om anonymitet vil naturligvis blive respekteret, idet instrumentet så blot vil optræde i registeret med betegnelsen ''privat eje''. Iøvrigt kan man også henvende sig til Videnskabshistorisk Institut ved Aarhus Universitet, hvor man nu er i fuld gang med opbygningen af Danmarks videnskabshistoriske Museum, som på længere sigt også ventes at blive instrumentregisterets hjemsted.

Henvendelser rettes til:
Hemming Andersen
Bymøllevej 1
5960 Marstal
Tlf. 62 53 21 28

Hemming Andersen cand.polyt 1949. Arbejdede indtil 1965 med industriel procesregulering og instrumentering hertil i forskellige firmaer. Siden 1965 lektor ved Sørø Akademis Skole. Arbejdede her i sin fritid med opstillingen af ''Hauch's physiske Cabinet'' (et enestående fysik og kemilaboratorium fra 1790'erne). Orlov 1990-1992 med henblik på udarbejdelse af den danske registrant over videnskabshistorisk interessante instrumenter.